

С.И. Крук (Ровенский РО ГУ МЧС Украины в Ровенской области)

ТОЛЕРАНТНОСТЬ КАК ЛИЧНОСТНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ КАЧЕСТВО РАБОТНИКА МЧС

В статье проанализированы понятия «профессия», «профессионально важные качества». Доказано, что подготовка кадров для работы в условиях чрезвычайных ситуаций определяется характером профессиональной деятельности личного состава подразделений гражданской обороны. Рассмотрено значение формирования толерантности как индивидуально-профессионального качества работников МЧС, которое проявляется в отношении к окружающим. Отмечена роль толерантности в процессе профессионального общения личного состава подразделений по чрезвычайным ситуациям.

Ключевые слова: толерантность, профессия, профессионально значимые качества, профессиональная культура, особенности профессиональной культуры

S.I. Kruk (Rivne)

A TOLERANCE AS PERSON-PROFESSIONAL QUALITY OF MES WORKERS

Such notions as: "profession" and "important professional qualities" are analysed in the article. It is proved (clear) that training of specialists for the work in dangerous situations is determined by the professional activity of personal staff subdivisions civil defense. The meaning of tolerance formation as personal-professional quality of MES Workers is determined and it is characterized by the attitude to the surroundings, it shows a particular type of relations. And also the role of tolerance in the process of professional communication of the personal staff subdivision in emergency situations is defined.

Key words: tolerance, profession, professionally-important qualities, professional culture, peculiarities of the professional culture.

УДК 796+378.126:364.442

Л.Є. Клос, канд. пед.наук, доцент (Національний університет «Львівська політехніка»)

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ: ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті обґрунтовано потребу міжгалузевого вирішення проблеми збереження, підтримки і покращення стану здоров'я населення. Розглянуто можливості залучення до цієї діяльності фахівців різного профілю, у тому числі освітян, соціальних працівників. Поставлено питання необхідності професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до впровадження здоров'язберігаючих технологій, як засобу профілактики відхилень у здоров'ї. Представлено сучасну картину трактування суті, типологій та застосування здоров'язберігаючих технологій в освіті, медицині, психології, а також можливостей їх упровадження в буденну практику соціальної роботи.

Ключові слова: здоров'язберігаючі технології, стан здоров'я населення, соціальні технології, підготовка майбутніх соціальних працівників, впровадження здоров'язберігаючих технологій у практику соціальної роботи

Модернізація та вдосконалення вищої освіти в Україні мають на меті досягнення принципово нового рівня якості підготовки майбутнього фахівця – конкурентоспроможного, творчого, гнучкого, здорового, здатного до продуктивної інтелектуальної діяльності, орієнтованого на нові, перспективні й технологічні процеси світового рівня з урахуванням розмаїття загальнолюдського і національного багатства, на створення інтелектуального і професійного потенціалу здорового суспільства. Перш за все, це стосується майбутніх соціальних працівників, які покликані сприяти вирішенню проблем та змінам у суспільстві, у житті людей, сімей, громад, надавати можливість людям якомога повніше розвивати власний потенціал, зба-

гачувати своє життя, попереджувати виникнення дисфункцій. Серед причин, які зумовлюють порушення нормального соціального функціонування і змушують населення звертатися за допомогою до соціальних служб, чи не найчастіше ті, що пов'язані із здоров'ям загалом або окремими його аспектами – соціальним, психічним, духовним, фізичним. Свідченням цього є аналіз звіту про діяльність центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді в Україні за 2008 р., який показав, – надані послуги, що прямо чи опосередковано стосуються проблеми збереження здоров'я, становлять майже третину (32%) від загальної кількості наданих за звітний період [1]. Реальна цифра значно більша, оскільки не всі соціальні служби мають змогу надавати соціально-медичні та споріднені за характером вирішуваної проблеми послуги для населення, а забезпеченість відповідних закладів кадрами кваліфікованих, професійно компетентних фахівців соціальної роботи залишається на недостатньому рівні.

Деякі аспекти становлення соціального працівника як професіонала розкриті у наукових дослідженнях В. Бочарової, О. Карпенко, Н. Клименко, А. Ляшенко, В. Плацова, В. Поліщук, В. Сластьоніна, Н. Шмельової. Дидактичні й методичні основи педагогічного процесу у вищій школі розглянуто в працях А. Алексюка, С. Архангельського, В. Кушнір, В. Сластьоніна. Вітчизняний та зарубіжний практичний досвід соціальної роботи висвітлений у працях І. Андрєєва, Р. Вайноли, О. Іванової, Г. Лактіонової, О. Оржеховської, І. Пєши, М. Фірсова; обґрунтовані концепції соціальної роботи у різних сферах життєдіяльності індивіда (С. Архипова, З. Борисенко, Н. Гайдук, І. Козубовська, В. Синьов). Сутність здоров'язберігаючої педагогіки представлена в працях В. Базарного, Є. Петух. Окремі питання змісту і застосування здоров'язберігаючих технологій відображені в публікаціях О. Алексєєва, О. Балакірева, В.І. Бондіна, М. Варбан, І. Волкової, І. Зверєвої, Н. Зимівець, Р. Левіна, П. Міненка, В. Сонькіна, М. Южакова, О. Яременка, у тому числі в соціальній сфері (В. Ананьєв, Л. Борисова, Є. Горская, Т. Грядкіна, С. Котова, Г. Овсянкін, Г. Пономарьов). Проте недослідженим, на наш погляд, залишається питання підготовки майбутніх соціальних працівників до впровадження здоров'язберігаючих технологій у професійну діяльність. Саме тому метою публікації стало розкриття суті проблеми підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи до здоров'язберігаючої діяльності.

Аналіз стану здоров'я населення України та діяльності закладів охорони здоров'я свідчить про незадовільну медико-демографічну ситуацію, що склалася за останні 15 років і характеризується депопуляцією (низькою народжуваністю – зменшилася на 35%, зростанням смертності – на 18,6%, негативним природним приростом – чисельність населення скоротилася на 3 млн. чол.), скороченням середньої очікуваної тривалості життя чоловіків на 2,4, у жінок – на 0,9 року. Різниця в тривалості життя в Україні і країнах Західної Європи становить для чоловічого населення 12,8, жіночого – 7,8 року. Стандартизований коефіцієнт смертності населення в Україні (14,1‰) удвічі вищий, ніж в країнах Європейського Союзу (7‰), і як наслідок цього – відставання більш ніж на 10 років від економічно розвинених країн за показником середньої очікуваної тривалості життя (у 2004 р. становила 67,4 р. (чоловіки – 62,1, жінки – 72,9); "надсмертність" чоловіків (перевищення більш ніж утричі чоловічої смертності над жіночою у працездатному віці). Важливою проблемою є зростання захворюваності на соціально небезпечні хвороби, зокрема туберкульоз, ВІЛ/СНІД, хвороби, що передаються статевим шляхом. на фоні значного поширення факторів ризику захворювань, передусім тютюнопаління, вживання алкоголю і наркотиків; вищий, ніж у середньому по країні, рівень поширеності хвороб серед мало-забезпеченого населення (за рядом хронічних неінфекційних захворювань – у 3 рази). Захворюваність на туберкульоз зросла за 10 років в 1,9 рази, поширеність – на 34,3%. Основними причинами смертності є хвороби системи кровообігу, злоякісні новоутворення, травми та отруєння. а показники смертності від хвороб системи кровообігу в Україні найвищі серед європейських країн. Високі рівні захворюваності обумовлюють збільшення чисельності інвалідів (загальна кількість 2,5 млн. чол., кожний десятий інвалід – дитина) [2-3].

Рівень санітарної культури населення країни залишається невисоким, значна його частина має шкідливі для здоров'я звички: за поширеністю паління серед працездатного населення Україна належить до найвищих у Європі; поширеність серед чоловіків входить до

першої десятки європейських країн; у максимально дітородному віці (20-39 років) палить кожна третя-четверта жінка (за 20 останніх років цей показник зріс у 4 рази). Найбільш гостро постає ситуація зі здоров'ям підростаючого покоління: не більше третини першокласників і лише 5-7% від загалу випускників загальноосвітніх шкіл визнано здоровими [3-4].

За витратами на охорону здоров'я в розрахунку на одного жителя наша держава займає 111 місце у світі серед 191 країни, при тому, що видатки на цю сферу за останні 15 років зросли в 1,5 рази і сягнули рекордних для України 3,8% ВВП (при рекомендованих ВООЗ не менше 5% для підтримання здоров'я населення на достатньому рівні). Державна служба охорони здоров'я може забезпечити лише невідкладні заходи боротьби з хворобами, а тому важко сподіватися на її підтримку в забезпеченні здоров'я громадян. Ось чому стає актуальним провадження багатогалузевої відповідальності за здоров'я населення та створення міжгалузевих механізмів забезпечення здорової життєдіяльності, як це рекомендують основні міжнародні документи (Програма Розвитку ООН, Отавська Хартія), що відображають політику Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) у XXI ст. і є базисом для пріоритетних напрямів діяльності суспільства і урядів щодо зміцнення здоров'я населення – орієнтація політики на зміцнення здоров'я. Україна, приймаючи політику ВООЗ, впроваджує в життя Міжгалузеву комплексну програму "Здоров'я нації" на 2002-2011 роки, серед положень якої провідне місце займає ідея збереження здоров'я населення як фактору формування безпеки держави. Оскільки здоров'я населення є інтегральним показником успішності функціонування держави, усіх її інституцій, то для його збереження і підтримання на достатньому рівні потрібна актуалізація і консолідація різних державних інститутів, зокрема, соціальної роботи і освіти [4].

Освітня з цією метою вже активно впроваджують здоров'язберігаючі технології. При чому, поняття "здоров'язберігаюча" стосується якісної характеристики будь-якої освітньої технології, яка показує, наскільки під час її реалізації вирішується завдання збереження здоров'я учнів та вчителів. Здоров'язберігаючі освітні технології інтегрують всі напрями роботи школи щодо збереження, формування та укріплення здоров'я, представляють сукупність педагогічних, психологічних, медичних впливів, спрямованих на захист і забезпечення здоров'я, формування ціннісного ставлення до свого здоров'я усіх учасників навчального процесу [5].

У найбільш загальному визначенні поняття «здоров'язберігаючі технології» – це система факторів, що впливає на рівень здоров'я населення, яка є по суті профілактичною діяльністю, від неї залежить громадське здоров'я. Сучасні здоров'язберігаючі технології в соціальній сфері представляють систему дій фахівця із створення максимально можливих умов (здоров'язберігаюче середовище) для збереження, зміцнення і розвитку духовного, емоційного, інтелектуального, особистісного й фізичного здоров'я усіх учасників соціальної взаємодії, якою є процес надання соціальних послуг (клієнтів, соціальних працівників та ін.) [6].

Сьогодні можна говорити про різні типи технологій, спрямованих на збереження здоров'я людини: здоров'язберігаючі; оздоровчі; технології навчання здоров'ю; технології виховання культури здоров'я. За характером діяльності здоров'язберігаючі технології поділяють на конкретні, вузькоспеціалізовані (спрямовані на окрему групу населення, клієнтів, наприклад, на профілактику інфікування ВІЛ чи вірусами гепатитів В, С осіб – ін'єкційних споживачів наркотиків; запобігання вторинним порушенням у дітей з гіперактивністю і дефіцитом уваги тощо) та комплексні або інтегровані (мають більш універсальний характер і можуть застосовуватися в роботі з декількома чи багатьма групами клієнтів; наприклад, первинна соціальна профілактика, формування здорового способу життя, збереження здоров'я здорових людей за професійним спрямуванням тощо).

За характером діяльності конкретні здоров'язберігаючі технології поділяють на групи (в залежності від сфери, основних методів і засобів упровадження): медичні (технології профілактики захворювань, корекції та реабілітації соматичного здоров'я, санітарно-гігієнічна діяльність); освітні технології, що сприяють здоров'ю (інформаційно-навчальні, виховні); соціальні (технології організації безпечного і здорового способу життя, профілактики і корекції девіантної поведінки); психологічні (технології профілактики і психокорекції психічних

відхилень особистісного та індивідуального розвитку). До комплексних здоров'язберігаючих технологій відносяться: технології комплексної профілактики захворювань, корекції та реабілітації здоров'я (фізкультурно-оздоровчі та оздоровчі); педагогічні технології, що сприяють здоров'ю; технології формування здорового способу життя [6].

Зважаючи на важливість збереження здоров'я населення і з огляду на одне з найважливіших завдань соціальних працівників – впровадження в практичну діяльність як традиційних технологій, що добре себе зарекомендували, так і апробація, застосування інноваційних технологічних процедур, актуальною потребою соціальної роботи постає питання впровадження у повсякденну практику соціального обслуговування сучасних здоров'язберігаючих технологій, спрямованих на збереження, підтримку і покращення здоров'я населення, в першу чергу, тих хто опинився у складних життєвих обставинах. Впровадження здоров'язберігаючих технологій – важливе завдання сучасної соціальної роботи, оскільки саме технологізація процесу надання послуг допоможе досягти максимально високих результатів за умови мінімальних затрат ресурсів, засобів, кадрового навантаження. Ось чому підготовка майбутніх соціальних працівників до такої діяльності становить актуальну проблему професійної педагогіки.

Упровадження цих технологій у повсякденну практику соціальної роботи потребує від майбутніх фахівців, окрім звичних професійних компетентностей, формування загальнокультурних і професійних компетенцій в галузі здоров'язберігаючих технологій (шляхом формування культури здоров'я, створення оптимальних умов навчання, використання фізичних вправ, а також сучасних психологічних засобів впливу на особистість). Згадана компетенція лежить в основі формування компетентності здоров'язбереження, яка поряд із громадянською, компетенцією взаємодії з суспільством (спільнотою, колективом, сім'єю, друзями, партнерами), компетентністю в спілкуванні й інформаційних технологій, належить до ключових соціальних компетентностей [7-8].

Методологічною основою формування здоров'язберігаючої компетентності як ключової соціально-професійної компетентності майбутнього фахівця, що визначає якість його професійного і особистого життя, є валеологія і здоров'язберігаюча педагогіка, базовані на принципах: ненанесення шкоди; пріоритету дієвої турботи про здоров'я студентів; принцип триєдиної уяви про здоров'я (біопсихосоціальна модель здоров'я); неперервності й наступності; суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин зі студентами; відповідності змісту й організації навчання до вікових особливостей студентів; комплексного, міждисциплінарного підходу; принцип медико-психологічної компетентності викладача; принцип гармонійного поєднання навчальних, виховних і розвивальних педагогічних впливів; пріоритету позитивних впливів (підкріплень) над негативними (заборонами, зауваженнями); принцип пріоритетності активних методів навчання; поєднання охоронної й тренуючої стратегій; формування відповідальності студентів за своє здоров'я; відтермінованого результату; контролю результатів [8].

Концепція валеологічної освіти спрямована на оволодіння певним обсягом знань про свій організм, на формування мотивів, переконань і потреби у здоровому способі життя. Для цього має бути розроблена комплексна програма формування культури здоров'я і здорового способу життя. Для створення програми потрібно провести дослідження організаційно-педагогічних умов забезпечення здорового способу життя в закладі соціальної роботи (за місцем реалізації технології), внаслідок чого розробляється здоров'язберігаюча педагогічна система, базована на системно-діяльнісному підході, у двох основних напрямках – проектувальна і виконавська діяльність. Проектувальна діяльність здійснюється керівництвом закладу у двох ділянках: проектування здорового способу життя і організація діяльності служб здоров'я, а виконавська – у трьох: 1) аналізується спосіб життя і стан здоров'я клієнта; 2) формуються установки на здоровий спосіб життя; 3) проводиться оздоровчо-профілактична діяльність [9].

На основі логічно сформульованих уявлень про здоров'язберігаючу соціальну систему можна припускати, що загальна мета в соціальній роботі повинна полягати у наснаженні особистості до реалізації власного внутрішнього потенціалу і формування стійких якостей творчої особистості, здатної до самореалізації, готової фізично, психологічно і духовно до самостійно-

го функціонування в умовах мінливого суспільного і природного середовища на основі переконань щодо цінності здоров'я як суспільної та найбільшої особистісної цінності [10].

Проте, окрім діяльності соціальних працівників, потрібні власні особисті зусилля громадян у справі забезпечення здоров'язбереження. Лише відродження суб'єктивної активної позиції кожного у справі збереження України я може стати запорукою нормального існування, духовного і матеріального розвитку суспільства і держави. Забезпечення здорового розвитку кожного громадянина суспільства визначає життєздатність суспільства і держави в майбутньому. Саме тому з метою забезпечення стійкого безпечного розвитку особистості, суспільства, держави, необхідно у державній політиці переорієнтуватися від переважного акумулювання сил у «зонах ризику» до профілактики їх виникнення, на вирішення проблем виховання життєвої стійкості кожної особистості, суспільства, держави в цілому. До пріоритетних завдань розвитку суспільства потрібно віднести формування особистої відповідальності громадян за власне здоров'я як основу власного добробуту.

Таким чином, аналіз стану здоров'я населення України і сучасного рівня застосування здоров'язберігаючих технологій як засобу покращання громадського здоров'я, дає підстави до таких висновків. – 1. Сучасні здоров'язберігаючі технології належать до інноваційних соціальних технологій, які набули вже достатньо широкого застосування у сфері освіти, перш за все загальної середньої, проте ще не знайшли розуміння застосування у сфері соціальної роботи. 2. Застосування і впровадження здоров'язберігаючих технологій як важливого засобу міжгалузевого вирішення проблеми збереження і покращання здоров'я населення постає актуальною проблемою сучасної соціальної роботи. Проблемою-наслідком можна вважати у зв'язку із цим потребу підготовки відповідних фахівців. 3. Актуальною проблемою соціальної роботи як наукової галузі і навчальної дисципліни постає підготовка майбутніх соціальних працівників до впровадження здоров'язберігаючих технологій у щоденну практику надання соціальних послуг населенню. Саме ці питання будуть предметом наших наступних досліджень і публікацій.

Список літератури:

1. *Державна соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді.* – Режим доступу: www.dcssm.gov.ua/ru_service.phtml. – Заголовок з екрана, 2009.
2. *Перспективы мирового народонаселения, 2008. Доклад Отдела ООН по проблемам народонаселения.* Режим доступу: <http://un.by/news/world/16-03nw.html>. – Заголовок з екрана, 2009.
3. *Доклад о состоянии здравоохранения в Европе, 2005: Всемирная организация здравоохранения, Европейское региональное бюро.* – Режим доступу: www.euro.who.int. – Заголовок з екрана, 2009.
4. *Главные жизненные ценности украинцев – здоровье и материальная обеспеченность.* Пресс-релиз от 15.12.2009 г. – Режим доступу: <http://www.kiri.com.ua/komment.html>. – Заголовок з екрана, 2010.
5. *Смирнов Н.К. Здоровьесберегающие образовательные технологии в современной школе.* – М.: АПК и ПРО, 2002. – С. 62.
6. *Ахутина Т.В. Здоровьесберегающие технологии обучения: индивидуально-ориентированный подход // Школа здоровья.* – 2000. – Т. 7. – №2. – С.21-28.
7. *Назавкина Л.С., Татарникова Л.В. Валеологические основы педагогической деятельности: Учебно-методическое пособие.* – СПб., 2005. – 264 с.
8. *Здоровье сберегающие технологии в социальной сфере: Учебно-методический комплекс.* – СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 2007. – 235 с.
9. *Грядкина Т.С. Университетское образование как основа компетентности в области здоровьесберегающих технологий // Актуальные вопросы современного университетского образования: Материалы 8-ой Российско-Американской научно-практической конференции 17-19 мая 2005.* – СПб., 2005. – С.100-102.
10. *Сериков Г.Н., Сериков С.Г. Здоровьесбережение в гуманном образовании.* – Екатеринбург-Челябинск: Изд-во ЧГПУ, 1999. – 242 с.

Л.Е. Клос, канд. пед. наук, доцент (Национальный университет «Львовская политехника»)

ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИЕ ТЕХНОЛОГИИ В СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЕ: ПРОБЛЕМА ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

В статье обоснована необходимость межотраслевого решения проблемы сбережения, поддержки и улучшения состояния здоровья населения. Рассмотрены возможности приобщения к этой деятельности специалистов различного профиля, в том числе работников образования и социальной сферы. Поставлен вопрос необходимости профессиональной подготовки будущих социальных работников к внедрению здоровьесберегающих технологий как способа профилактики отклонений в здоровье. Представлена современная картина понимания сущности, типологии, использования здоровьесберегающих технологий в сфере образования, медицины, психологии, а также возможностей их внедрения в практику социальной работы.

Ключевые слова: здоровьесберегающие технологии, состояние здоровья населения, социальные технологии, подготовка будущих социальных работников, внедрение здоровьесберегающих технологий в практику социальной работы.

L.E. Klos, Assoc. prof. (Lviv Polytechnic National University)

HEALTH SAVING TECHNOLOGIES IN SOCIAL WORK: PROBLEM OF FUTURE SPECIALISTS TRAINING

In the article the need for interbranch solution of worsening public health problem is substantiated. Opportunities of attraction for preservation, support and improvement of the health status of Ukrainian population multidisciplinary professionals, including teachers, social workers are considered. The problem of professional training necessity of the future social workers for implementing health saving technologies as a means for prevention of variations in health is set. The present situation of essence treating, typologies and the use of health saving technologies in education, medicine, psychology, as well as the possibilities of their implementation in everyday practice of social work.

Key words: health saving technologies, population health status, social technologies, training of future social workers, introduction of health saving technologies in the practice of social work.

УДК155.9.613

О.А. Зарічанський ("Львівський Ставропігон")

МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ПІДРОЗДІЛІВ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ

У статті запропоновано модель формування системи різнорівневої психолого-педагогічної підготовки особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій на основі розроблених педагогічних умов та обґрунтовано основні компоненти цієї системи.

Ключові слова: психолого-педагогічна підготовка, різнорівнева система, професійна підготовка, професійна діяльність.

Психолого-педагогічна підготовка відіграє важливу роль у підвищенні якості освіти особового складу підрозділів з надзвичайних ситуацій через професіоналізацію діяльності. Варіативність змісту психолого-педагогічної підготовки потребам курсантів сприяє їх активності і самостійності, позитивній мотивації вивчення психолого-педагогічних дисциплін, що зумовлює позитивні зміни у майбутній професійній діяльності. Нині існує низка суперечностей між зростаючими вимогами суспільства до особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій та недостатнім рівнем оновлення навчальних планів і програм, багатофункціональ-